ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 134 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — 19 ՕԳՈՍՏՈՍ 1854

ԱՐԱՐԱՏ

Տարեկան գինն է . . . . . 120 ղրշ.
Վեցամսեայ „ . . . . . 65 „
Մէկ ծանուցումը տողին 40 փարայ է։
Յաւելուածները կանխիկ են։
Յաւելուածները ամէն ամսոյ 1 ին և 16 ին կը սկսին։

Դուրս երթալիք լրագիրներուն համար ծախքը առնողին վրայ է։
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն, խմբագրին պիտի ուղղուի, և ասոնց համար ծախքը իրեն կողին վրայ է։

ԼՐԱԳԻՐ

ԱՐՕՒԵՍՏԻ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Աւստրիոյ վերջին առաջարկութեան Ռուսիոյ տուած պատասխանը, և անոր դէմ Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնէին գրածը։ - Դանուբեան իշխանութիւնները պարպելու յապտարարութիւն։ - Աւստրիական զօրաց Վալաքիան ու Մոլտաւիան գրաւելու դիտաւորութիւնը։ - Պալթիկէն եկած լուրեր։ - Անգլիական կլոր լրագրին խորհրդածութիւնները։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սէնթ - Առնոյ մարաջախտին յայտարարութիւնը։ Տրապիզոնէն գրուած լուրեր։ - Ռուսաց Դանուբեան իշխանութիւններէն քաշուիլը։ - Ճուրճվէյէն գրուած լուրեր։ - Մայրաքաղաքիս ժողովական լրագրին ծուած մէկ լուրը։ - Աւիա խրկուելիք անպղիական զօրաց քանակ։ - Սայիտ փաշային մեծ եպարքոսի աստիճան առնելուն հանդէսը։ Պաշտօնաբաշխութիւնք։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ։ Խորհրդարաններուն գոցուիլը Վ. Թագուհւոյն ատենաբանութիւնը։ - Պաշտօնէից ըրած յայտարարութիւնները։

ԱՒՍՏՐԻԱ։ Փոխադարձութեան յայտնութիւնը։

ԻՏԱԼԻԱ։ Բալէրմոյի մէջ ապստամբութիւն։

ՍՊԱՆԻԱ։ Մայր թագուհւոյն դէմ ժողովրդեան գրգռութիւնը։ - Կ. Պօլսոյ նոր դեսպանը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ։ Ռուսիոյ ներքին վիճակին վերաբերեալ տեղեկութիւններ։ - Կարչաքֆ իշխանին Վիեննայի դեսպան անուանիլը։

ԱՄԵՐԻԿԱ։ Ռուսիոյ ու Մեքսիկայ Նահանգաց հաստատակամութեան մէջ դաշնադրութիւն։ - Քալիֆոռնիայէն լուրեր։ - Նիքարակուայի Սէն - Ժան նաւահանգստին ամրակոծութիւնը։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Գաղղիոյ տէրութեան Մոնիթիոր պաշտօնական լրագիրը օգոստոս 11 թուով երկու ամենակարևոր գրուած կը հրատարակէ։ Առաջինը՝ Դանուբեան իշխանութիւնները պարպելու համար Աւստրիոյ տէրութեան բրած առաջարկութեանը Ռուսիոյ տուած պատասխանն է, որուն վրայ զանազան խօսքեր, կարծիքներ, ու քիչ շատ հակասական խորհրդածութիւններ ըրին Գերմանիայի լրագիրները։ Երկրորդը՝ աս պատասխանին դէմ Գաղղիոյ կառավարութեան տուած պատասխանն է, որ մեծ իմաստութեամբ, խելքով ու տրամաբանութեամբ գրուած է։ Բ. Դրան իրաւունքները ազդու կերպով պաշտպանուած, և Ռուսիայէն պահանջուած ապահովութիւնները ճըշգիւ սահմանուած են աս երեւելի գրուածին մէջ։

Մոնիթիոր՝ աս գրուածները հրատարակելէն առաջ հետեւեալ դիտողութիւնները կ'ընէ։

“Իւաական կը նեպեմք դիտել տալ՝ որ Ռուսիա՝ երկու գերմանական մեծ տէրութեանց առաջարկութիւնները մերժելու համար գործածած փաստերէն, Վալաքիացւոց ու Մոլտաւիացւոց ուղղած յայտարարութիւններէն, իր զօրքերը ետ քաշուած ատենին կրած բաղմաթիւ յաղթութիւններէն, և Թրքանսիլվանիայի ու Պուքովինի մէջ Հէս զօրապետին գունդերուն գումարուելէն ետեւ, չի կրնար պատուաւոր կերպով ցուցընել, թէ Դանուբեան իշխանութիւնները պարպելը՝ Աւստրիոյ քաղաքականութեանը շնորհում մը ընել է։”

Նէպէլբոդ Կոմս աո Կորչաֆ իշխան պարգամաւոր Ռուսաց Դ Վ իէննա։

Բեդրսպուրկ 17/29 յունիս 1854.

Իշխան

Լոմթերհաղի Կոմսը (Բեդրսպուրկ նստող Աւստրիոյ դեսպանը) ինծի հաղորդեց այն նամակը, որով իր կառավարութիւնը մեզ կը յորդորէ, որ Դանուբին անգիի կողմը ըրած պատերազմական գործողութիւնիս աւելի առաջ չի քշելով, և հնար եղածին չափ մօտ ժամանակէն Դանուբեան իշխանութիւնները պարպելով՝ վերջ մը տանք հիմակուան պատերազմին։

Աս փափաքը Աւստրիոյ ու Գերմանիայի շահերուն վրայ հիմնելով, որոնք վտանգի մէջ կ'ինան եղեր թէ որ Դանուբի վրայ պատերազմը աւելի երկարի ու ընդարձակի, Պ. Պուօլ (Աւստրիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեան), պատերազմին գլխաւոր գլխաւոր պատճառը կը համարի Դանուբեան իշխանութիւնները գրաւելնիս։ Աս մասին կը խնդրենք իրմէն քանի մը դիտողութիւններ ընել։

Դանուբեան իշխանութեանց գրաւումը արգելք չէր եղած դեսպանախօսութեանց բացուելուն ու շարունակելուն։ Ան չեղաւ պատճառ Վիէննայի ծանուցագրին ետ մնալուն, Օլմուցի մէջ Աւստրիոյ գործակցութեամբն ու հաւանութեամբը եղած առաջարկութեանց մերժուելուն, և ոչ իսկ դեսպանախօսութեանց հին հիմանցը բոլորովին փոխուելուն. և թէ որ անկէ ետև հաշտարարութեան բոլոր փորձերը պարապ ելան, Աւստրիոյ կառավարութիւնը չկրնար ժխտել, որ ասոր պատճառը՝ այն աւելի կնճռալից դէպքերն ու առիթները եղան, որոնց վրայ հիմա խօսք ընել չենք ուզեր՝ ծանր ու կծու մեղադրանաց խօսքեր չըլլալու համար։ Գաղղիոյ ու Անգլիոյ սահմանադրական առաջարկութեանը լսուութեամբ պատասխանեցինք. ինչու որ պատուոյ գոչելու կերպով էր, և անկէ առաջ ալ մեզ յայտնապէս գրգռելու գործեր ըրած էին՝ առանց փոխադարձութեան պայմանի մը. և թէ որ ետևէն պատերազմ ծագեցաւ նէ, արդարութիւնը կը պահանջէ, որ անոր պատճառ համարուի՝ չէ թէ մեր տուած պատասխանին իմաստը, այլ նոյն պատասխանը տալու մեզ պարտաւորող առաջարկութեան ձեւն ու խօսքերը։

Ինչ և իցէ, թէ որ Աւստրիոյ կառավարութիւնը անանկ կը կարծէ, որ Դանուբեան իշխանութիւններուն երկար ժամանակ գրաւիլը պատերազմին պատճառ եղաւ, ասկէց պէտք է հեռաւի, որ գրաւման դադարելովը պատերազմն ալ իրօք պիտի դադարի, ըստ որում թշնամութիւնները պիտի դադարին։

Վիէննայի կառավարութիւնը կարող է աս մասին մեզ ապահով ընելու։

Ինքը ուշադիր ըլլալու է, որ Դանուբը մեզի դէմ պատերազմ բացած վայրկեանէն, մանաւանդ երբոր պատերազմին շրջանակը Տաճկաստանէն դուրս մեր ծովերուն ու ծովեզերքներուն վրայ փոխադրուելով չափէ դուրս մեծցաւ, ան ժամանակէն Դանուբեան իշխանութեանց գրաւումը՝ որչափ որ սկզբնական նպատակը ուրիշ էր նէ ալ, մեզի համար զինուորական դիրք մը եղաւ, որուն բռնուիլը ու ձգուիլը գլխաւորապէս զինուորական գործողութեանց նպատակներէ կախուած ուներ։ Հետեւաբար՝ բնական բան մըն է, որ Աւստրիոյ կացութիւնը մտածելով՝ կամովին չի հրաժարուած անանկ դիրքէ մը, ուր յարձակողական պատերազմը առաջ մղելով կարելի է մեզի հաստատել այն հաւատարակցութիւնը, որ ուրիշամեն տեղ մեզի դէմ է. գոնէ գիտանք, թէ ինչ ապահովութիւն կրնայ տալ մեզի Աւստրիա. ըստ որում՝ թէ որ թշնամութիւնները շարունակին, թէ որ տէրութիւները՝ մի Տաճկաստանի համար վախ չունենալով՝ ազատ մնան թէ մեր պարպած երկիրներուն մէջ մեզ հալածելու, թէ իրենց այսուհետև առ ձեռն պատրաստ ունեցած բոլոր զօրութիւնովն մեր Ասիոյ ու Եւրոպայի երկիրները զարնելու, անընդունելի պայմաններ մեր վրայ դնելու համար, յայտնի է, որ ան ժամանակը Աւստրիոյ միտքը մեզ բարոյապէս ու նիւթապէս տկարացուցեալ եղած կ'ըլլայ ընդունայն զոհ մը ընել տալով։

Ռուսիայէն պահանջել, որ ինքզինքը բոլորովին իր թշնամիներուն ձեռքը յանձնէ, երբոր անոնք չեն ծածկեր անոր զօրութիւնը կորցնելու կամ նուազեցընելու դիտաւորութիւնին. զանիկա անանկ վիճակի մը մէջ դնել, որ թշնամիները ուզածնուն պէս զարնեն՝ ամեն տեղ զանիկա պաշտպանական պատերազմ ընելու վիճակի հասցընելով. վերջապէս, խաղաղութեան անուանով՝ ձեռքը քնաւ միջոց մը չի թողուլ, որ աս խաղաղութիւնը իրեն շատ մեղ չի նայի ու նախատինք չի բերէ, ասոնք պահանջելը՝ այնչափ հակառակ բան է արդարութեան ամեն օրէնքներուն և զինուորական պատուոյ սկզբանց, որ բերկրութեամբ կը հաւատանք, թէ տանկ խորհուրդ մը երբեք մտած չի կրնար ըլլալ վեհափառ Յովսէփ Ֆրանչիսկոս կայսեր մտացը մէջ։

Ապրիլ 9 ին նախորոշումը մեզի խրկած ժամանակը՝ Վիէննայի աբբութիքը մեզի կը պնդէ, թէ արեւմտեան տէրութեանց խօսք տուած է, որ բոլոր կարողութեամբը պիտի աշխատի Դանուբեան իշխանութիւնները ի բաց առ պարպել տալու։ Բայց աս խօստմունքը ըրած ժամանակը, Աւստրիա չի կրնար ձեռքէ հանած ըլլալ իր պարտաւորութիւնը կատարելու ամենայարմար երեւցած միջոցն ընտրելու կարողութիւնը. այսինքն է Ռուսիան այնպիսի վիճակի մը մէջ դնել, որ կարող ըլլայ պատուով և ապահովութիւն Դանուբեան իշխանութիւնները պարպելու։ Ընդհակառակն, նոյն իսկ վրան առած պարտաւորութիւնը իրաւունք կուտայ իրեն պահանջելու արեւմուտեան տէրութիւններէն, որ իր ջանքերուն յաջողութեանը արգելք չըլլան իրենց պահանջմունքներովը։ Նոյնը կրնայ ըսուիլ նաեւ Աւստրիոյ ու Գերմանիայի առեւտրական շահուցը համար, որ մեր զինուորական գործողութեանց երկարելուն կամ ընդարձակելուն դէմ յառաջ կը բերուին։ Այս շահերը իրաւունք կուտան Վիէննայի արքունեաց՝ նոյն պատճառները երկու արեւմուտեանց տէրութեանց ալ առջեւը դնելու. որովհետև թէ որ Աւստրիոյ ու բոլոր Գերմանիայի շահերը քիչ մը ժամանակ ճնաս կը կրեն մեր Դանուբի վրայ ըրած գործողութիւններէն, աւելի մեծ իրաւամբ և աւելի ծանր կերպով ուրիշամեն չէզոք տէրութեանց պէս ճնաս կը կրեն Դաշնիոյ ու Անգլիոյ ըրած ծովային գործողութիւններէն Եւքսինեան Պոնտոսի (Սեւ ծովու), հիւսիսային և Պալթիկ ծովերուն մէջ։

Ուրեմն Աւստրիոյ կառավարութիւնը թող բարեհաճի՝ աս նկատմունքներս հասուն կերպիւ կշռելով՝ մեզի հաստատել թէ ինչ ապահովութեան երաշխաւորութիւններ կրնայ տալ մեզի, և ան ժամանակը կայսրը՝ Գերմանիայի փափաքն ու շահերը յարգելով, կը յօժարի խօսակցելու Դանուբեան իշխանութիւնները պարպելու ճիշդ ժամանակին վրայ։ Վիէննայի կառավարութիւնը կրնայ հիմակուց համոզուիլ, որ Եւրին վեհափառութիւնը՝ իրեն չափ կը փափաքի շուտով վերջ մը տալու աս դժուարութեան, որ աս միջոցին բոլոր Եւրոպական կացութիւնս վրայ ծանրցած է։ Մեր օգոստափառ տէրը տակաւին խաղաղութիւն կուզէ, ինչպէս ամեն ժամանակ ուզեց։ Զուզեր, ինչպէս կրկին կրկին ըսածենք ու նորէն անգամ մըն ալ կ'ըսենք, ոչ Դանուբեան իշխանութեանց գրաւումը անսահմանաբար երկնցընել, ոչ մշընջենաւոր կերպով հոն հաստատուիլ, ոչ զանոնք իր տէրութեանը խառնել, և ոչ մանաւանդ օսմանեան կայսերութիւնը կործանել։ Այս նկատմամբ ամենեւին չի դժկամակիր՝ ապրիլ 9 ին նախորոշման մէջ գրուած հետեւեալ երեք սկզբունքներն ստորագրելու։

Ա. Տաճկաստանի ամբողջութիւնը հաստատ պահել։ Այս կէտը ամեն կերպով համաձայն է մեր մինչեւ հիմա բրած յայտարարութիւններուն, և ամենեւին վնաս կրելիք չունի մեր կողմէն, որչափ ժամանակ որ յարգուի ան տէրութիւններէն՝ որ աս միջոցին Սուլթանին հողն ու ջուրերը գրաւած են։

Բ. Դանուբեան իշխանութիւնները պարպիլը։ Ասիկա պատրաստ ենք կատարելու՝ պատշաճ ապահովութիւններ առնելով։

Գ. Տաճկաստանի մէջ քրիստոնէից իրաւունքը հաստատութիւն։ Դիտնալով, որ Դրան բրիստոնեայ հպատակներուն համար ձեռք բերուելիք քաղաքական ի-

բաւունքները կրօնական իրաւունքներէն անբաժանելի են, ինչպէս որ Նախորշումը կը հաստատէ, և աս իրաւունքները մեր կրօնակիցներուն համար արժէք մը չեն ունենար, թէ որ նոր արտօնութիւններ ստացած ժամանակնին՝ հիները չի պահեն, արդէն ծանուցած ենք, որ ասանկ ըլլայ նէ, կայսեր Դրան ըրած խնդիրները կատարուած կ'ըլլան, վէճին պատճառը վերցած կ'ըլլայ, և Նորին վեհափառութիւնը պատրաստ կ'ըլլայ գործակից ըլլալու աս արտօնութիւնները եւրոպական երաշխաւորութեան տակ դրուելուն: Ասոնք ըլլալով Նախորշման մէջ նշանակուած գլխաւոր կէտերուն վրայ կայսեր ունեցած տրամադրութիւնը, մեզի կը թուի, իշխանս, որ եթէ քիչ մը խաղաղութիւն ընելու յօժարութիւն ըլլայ՝ առանց ներքին գխաւորութիւններ ունենալու որ զանիկա անկարելի կ'ընեն, դժուար չըլլար աս երեք հիմանց վրայ, խաղաղութիւն ձեռք բերել, կամ գոնէ անոր վրայօք դեսպանախօսութիւն պատրաստել զինադադարման մը միջոցով:

Չեր վսեմութիւնը բարեհաճի աս յայսը Աւստրիոյ կառավարութեան յայտնելու, աս նամակս անոր հաղորդելով:

Ընդունեցէք եւայլն:

Ստորագրեալ ՆԵՍԵԼՐՈՏ

Պ. Տրուէն տը Լիւյս առ Պ. Պուրքընէ սեպուհ, դեսպան Գաղղիոյ ի Վիեննա:

Փարիզ 22 յուլիս 1854

Պարոն սեպուհ

Ձեր այն նամակները որ պատիւ ըրիք ինծի գրելու մինչեւ 121 թիւ, և երէկուան հեռագրով խրկած նամակդ նոյնպէս ձեռքս հասաւ:

Խօսացած երկու գրութիւններնիդ թէպէտ վեհափառ կայսեր կառավարութեան ուշադրութեանը հարկաւորապէս արժանի են, այսու ամենայնիւ Ռուսիոյ կառավարութեան պատասխանը աղէկ քննելու ու հասկնալու համար՝ անոնց ձեռուընիս հասնելուն սպասելու պէտք չունիմ: Արդէն քանի մը օրէ 'ի վեր աս գրութեան օրինակը ձեռքս հասած է, որն որ՝ ինչպէս գիտէք, Խաքոֆ զօրապետը Պամպէրկի ժողովին մէջ ներկայացուցած ամեն կառավարութիւններուն տուած է, և կայսրը՝ Պիարից երթալէն առաջ ժամանակ ունեցաւ զանիկա քննելու և իր հրամանները ինծի տալու:

Նեսէլռոտ կոմսին նամակին սկիզբը ըրած խօսքերուն խիստ կարճ կերպով կը պատասխանեմ: Ռուսիա միշտ կը ջանայ արեւմտեան տէրութեանց վրայ ձգելու բուն իր յարուցած պատերազմին պատասխանատուութիւնը: Անոնց ըրած ստիպողական առաջարկութեան ձեւը ձեռք կ'առնէ, ու իր գործերէն բունադատութելով մեր այն բռնած ընթացքը՝ պատերազմին որոշիչ պատճառ կը համարի: Արիկա բոլոր՝ չափազանց շուտով մոռցեր է այն երկար ու աշխատալից դեսպանախօսութիւնները որ բոլոր անցեալ տարուան մէջ եղան. բանի տեղ չէ դրած այն բազմապատիկ ազդարարութիւնները որ Գաղղիա ու Անգլիա ամեն ձեւերով Բեդրպուրկի արքունեաց հասուցեր էին. վերջապէս չուզեր խոստովանիլ, որ ռուսաց զօրքերը Դանուբեան իշխանութեանց երկիրները մտած օրէն՝ խաղաղութիւնը ան ատենէն վտանգի մէջ ինկած էր, որ ամենէն անկեղծ և ամենէն երկայնամիտ ջանքերը չի կրցան ազատել: Ուստի, Պ. սեպուհ, բաւական կը սեպեմ յիշել, որ Պ. Պուօլ կոմսին առ Պ. Էսթէրհազի կոմս խրկած նամակը՝ որուն Պ. Նեսէլռոտ պատասխան տըւած է, բաւականչափ ըրած գործերուն ճշմարտութիւնը ինչպէս որ արժան էր հաստատեց, և Վիեննայի դեսպանական ժողովը՝ ապրիլ 9 ին Նախորշմանը մէջ համդիսական կերպով ճանչցաւ, որ Գաղղիոյ ու Անգլիոյ տէրութեանց կողմէն Ռուսիոյ եղած ստիպողական առաջարկութիւնը իրաւանց վրայ հիմնեալ էր: Ուրեմն է որ Եւրոպա իր վճիռը տուած է իր ամենէն արժանահաւատ բերաններուն ձեռօք. և ասիկա մեզի բաւական է:

Գանք հիմա Ռուսիոյ տուած պատասխանին քաղաքական մասը քննելու: Ամենէն առաջ մեքիս զարնողը աս է, որ Աւստրիոյ ըրած և Բրուսիոյ պաշտպանած վերջին առաջարկութեան փորձը՝ պարզապէս Գերմանիայի շահուն համար եղած գործ մը համարելով, աս երկու տէրութիւնները չեն կրնար գոհ ըլլալ իրենց ջանից արդիւնքէն: Պ. Պուօլ կոմսին առ Պ. Էսթէրհազի կոմս խրկած նամակը՝ հետեւեալ երկու կէտերը բացորոշակի կերպով կը ցուցնէր:

Ա. Կարճ միջոցի մը մէջ Դանուբեան իշխանութիւնները պարպելու հարկը:

Բ. Գերմանիայի իսկական շահուցը անուամբ պահանջուած աս պարպելու գործը՝ Աւստրիայի կամքէն կախուած չունեցող պայմաններու տակ ձգելու անհնարութիւնը: Արդ, Մոլդաւիայի ու Վալաքիայի դրաւմանը բնաւ սահման մը չեն որոշեր, ու զինադադարման հրատարակումը՝ գրաւող զօրաց Պրութէն՝ անդին քաշուելուն անհրաժարելի պայման կը համարին: Ռուսիոյ տէրութեան իր բուն սահմանները չի մնալով Աւստրիոյ ու Բրրուսիոյ վկայութեամբ Գերմանական Դաշնակցութեան տուած վնասը՝ կատարելապէս կայ ու կը կենայ իր հետեւանքներովը. և աւելի կը ծանրնայ ոչ միայն իր տեւողութեամբը, այլ և անոր դէմ եղած օրինաւոր գանգատներուն չընդունելովը:

Իրաւ է, որ Բեդրպուրկի արքունիքը կը հաւանի, կըսէ, ապրիլ 9 ին Նախորշման մէջ դրուած սկզբունքներուն. բայց ռուսաց զօրքերուն օսմանեան հողին մէջ գտնուիլը՝ արդէն աս յայտարարութեան զօրութիւնը մեծ մասամբ կ'ոչնչացունէ, որն որ մօտէն պիտի քննեմ: Դանուբեան իշխանութեանց պարպուիլը՝ իրօք օսմանեան կայսերութեան ամբողջութեան առաջին պայմանն է, և անոնց գրաւումը եւրոպական իրաւունքը յայտնապէս ոտքի տակ առնելու գործ մըն է: Աս պատերազմը որ աշխարհք իրար կ'անցունէ, նորէն նորէն կը կրկնեմ քանի որ ուրանալ կ'ուզեն, թէ ռուսաց Պրութն անցնելէն ծագած է, և Ռուսիա չի կրնար հիմա դիտմամբ իր ինկած վիճակին պահանջմունքներուն տակը ձգել անանկ գործի մը չուտով հասուցումը, որ ընդհանուրին կարծիքը դատապարտեց: Չխօսիլ խօսելով. չեմ հասկնար թէ ինչ ըսել ուզեր է Պ. Նեսէլռոտ կոմսը ծանուցանելով թէ՝ Օսմանեան կայսերութեան ամբողջութիւնը ամենէն շատ կ'ըլլայ Ռուսիոյ կողմէն որչափ ժամանակ որ յարգուած ան տէրութիւններէն՝ որ աս միջոցին Օսմանեան հողն ու ջուրերը գրաւած են: Ի՞նչ հաւաստութիւն կայ թշնամութիւն ընողին ու պաշտպանողին մէջ. դաշնակից զօրքերուն ներկայութիւնը, որ Բ. Դռնէն խնդրուած, ու դեսպանական պայմանադրութեամբ մը հրամայուած է, և որուն արդիւնքները միաբան համաձայնութեամբ պիտի դադարին, ինչ կամանէ նմանութիւն ունի ռուսաց զօրքերուն բռնութեամբ օսմանեան հողը մնալուն հետ:

Վերջապէս, Պարոն սեպուհ, Պ. Նեսէլռոտ կոմսին նամակին այն պարբերութիւնը՝ որ Սուլթանին քրիստոնեայ հպատակներուն վիճակին կը վերաբերի, եթէ չեմ սխալիր, կը նշանակէ, թէ Բեդրպուրկի կառավարութիւնը՝ հին արտօնութեանց կարգը կը դնէ, որ Արեւելեան Եկեղեցւոյ դաւանութիւնը ունեցող յոյները՝ իր անոնց վրայ ունենալ ուզած պաշտպանութեան բոլոր քաղաքական ու կրօնական հետեւանքները պէտք է պահեն. և ընդունելով որ աս պաշտպանութիւնը Եւրոպական երաշխաւորութեան մը մէջ պէտք է ձուլի, պարապ տեղը կը փնտռեմ, թէ ինչպէս Բ. Դրան անկախութիւնն ու գերագոյն իշխանութիւնը կրնայ միաբանիլ ասանկ դրութեան մը հետ: Վեհափառ կայսեր կառավարութիւնը անշուշտ ըսել չուզեր ասով, թէ Եւրոպա կրնայ անհոգ ըլլալ Տաճկաստանի մահմետական չեղող հպատակաց վիճակին աղէկնալուն. ընդհակառակն կը խորհի, որ այն ժողովուրդներուն վրայ ազդու հոգածութիւն մը ընելու է, և համաձայնութէ բաջալերելու է Սուլթանին անոնց համար ունեցած բարի դիտաւորութիւնները: Բայց հաստատութեամբ կը հաւատայ, որ Տաճկաստանի այլ և այլ հասարակութեանց վիճակին վրայօք ըլլալիք բարեկարգութիւնները՝ աւելի ազդու և օգտակար ըլլալու համար՝ Օսմանեան կառավարութիւնն ինքնին կամելու և 'ի գործ դնելու է. և թէ որ անոնց կատարումը օտար տէրութեան մը 'ջանիցը կարօտի, այն ջանքը բարեկամական պէտք է ըլլայ. բարի ու անկեղծ խրատներու գործակցութեամբ, և ոչ դաշնագրութիւններու վրայ հիմնեալ միջամտութեամբ մը, որուն մէկ տէրութիւն մը չկրնար հաճիլ առանց իր անկախութենէն հրաժարելու:

Բեդրպուրկի կառավարութեան պատասխանին աս քնութիւնը, Պարոն սեպուհ, կատարեալ չըլլար, թէ որ չնշմարեմ, որ Պ. Նեսէլռոտ կոմսը ծայրագոյն խնամօք կ'զգուշանայ ամենեւին խօսք մը չընելու ապրիլ 9 ին Նախորշման այն կտորին վրայ, որ ամենէն աւելի իր ուշադրութիւնը գրաւելու արժանի էր, և մեր կարծեօքը՝ ան էր միայն որ գլխաւոր կարեւորութիւն մը ունէր, ըստ որում Ռուսիոյ տէրութեան Տաճկաստանի հետ ունեցած հին յարաբերութիւնները Եւրոպայի տէրութեանց ձեռքով քըննուելու և նոր կարգադրութեան մը տակ դրուելու հարկը կը ծանուցանէ:

Ուստի Գաղղիա ու Անգլիա չեն կրնար պատերազմը դադարեցունել՝ Բեդրպուրկի կառավարութեան խաղաղասէր դիտաւորութիւններուն վըրայ Նեսէլռոտ կոմսին տուած տարտամ ապահովութիններովը: Դաշնակից տէրութեանց ըրած զոհերը բաւական ծանր, առաջադրեալ նպատակնին բաւական մեծ ըլլալով, կէս ճամբէն ետ չեն կրնար դառնալ մինչեւ որ ապահով չըլլան, թէ պատերազմը նորէն սկսելու չպիտի պարտաւորին: Խաղաղութեան համար իրենց դնելիք մնանաւոր պայմանները մեծ մասամբ պատերազմին դէպքերէն կախեալ ըլլալով, հիմակուընէ չեն ծանուցաներ. և աս մասին իրենց կարծիքը կը պահեն:

Այսու ամենայնիւ, Պ. սեպուհ, Վեհափառ կայսեր կառավարութիւնը լաւ կը համարի հիմակուընէ ծանուցանել այն երաշխաւորութիւններէն մէկ քանին, որոնք իրեն անհրաժարելի կ'երեւան՝ նոր ու մերձակայ չփոթութեան մը վերանորոգելուն դէմ Եւրոպան ապահովցնելու: Աս ապահովութիւնները նոյն իսկ ան վիճակէն կը ծագին, որ անոնց չի գտնուելուն վըտանգները յայտնի ըրաւ:

Ասանկով, Ռուսիա՝ Մոլդաւիայի ու Վալաքիայի իշխանութեանց իրենց վրայ տիրապետող տէրութեան հետ ունեցած յարաբերութիւններուն միայնակ հսկելու իրաւունք մը ստացած ըլլալով դաշնագրութեանց ձեռօք, այն իրաւունքէն օգուտ քաղել ուզեց յիշեալ գաւառները մտնալով իր բուն հողին պէս:

Եւքսինեան Պոնտոսի (Սեւ ծովու) մէջ ունեցած յաղթող դիրքը՝ թոյլ տըւաւ իրեն անանկ ամրութիւններ շինելու և անանկ նաւական մեծ զօրութիւն մը պատրաստելու՝ այն ծովուն մէջ, որ իրեն հաւասար գալիք ուրիշ զօրութիւն մը այն կողմերը չի գտնուելովը՝ մշտնջենաւոր սպառնալիք մըն են Օսմանեան կայսերութեան համար:

Առանց խառնուող մ'ունենալու Ռուսիա Դանուբի բերանները իր ձեռքն անցունելով, աս մեծ գետին նաւարկութեանը դէմ անանկ բարոյական ու նիւթական արգելքներ ծագած են, որ ամեն ազգաց վաճառականութեանը կը դպչին:

Վերջապէս Քիւչիւք Քայնարճայի դաշնագրութեան մէջ գտնուած կրօնական պաշտպանութեան յօդուածները՝ չարաչար մեկնուելով՝ Տաճկաստանի այժմեան պատերազմին սկզբնական պատճառը եղան:

Աս ամեն կէտերուն վրայ պէտք է նոր կանոններ հաստատել, և պատերազմէն առաջ եղած իրաց վիճակը չափաւորել:

Կրնայ ըսուիլ, ինչպէս կը կարծեմ, որ Եւրոպայի հասարակաց շահը կը պահանջէ

Ա. Թէ՝ մինչեւ հիմա Ռուսիոյ կայսերական կառավարութեան Վալաքիայի Մոլտաւիայի ու Սերպիայի վրայ բանեցուցած պաշտպանութիւնը այսուհետեւ դադարի, և Սուլթաններուն իրենց տէրութեան աս գաւառներուն շնորհած արտօնութիւնները Բ. Դրան հետ ըլլալիք կարգադրութեամբ մը՝ Եւրոպական տէրութեանց միաբան երաշխաւորութեանը տակ դրուին:

Բ. Թէ՝ Դանուբի բերաններուն նաւարկութիւնը ամեն արգելքներէ ազատի, և Վիեննայի ժողովին վճիռներովը հաստատուած սկզբունքներուն գործադրութեանը տակը մտնայ:

Գ. Թէ՝ 1841 յուլիս 13 ին դաշնագրութիւնը՝ եւրոպական հաւասարակշռութեան օգտակար ըլլալու կերպով, և Սեւ ծովու մէջ Ռուսիոյ զօրութիւնը սահմանաւորելու մտօք աչքէ անցուի ստորագրող տէրութեանց համաձայնութեամբը:

Դ. Թէ՝ ոչ մէկ տէրութիւն մը իրաւունք չունենայ պաշտօնական կերպով պաշտպանութիւն ընելու Բ. Դրան հպատակներուն վրայ ինչ կրօնքէ կ'ըլլան թող ըլլան. բայց Գաղղիա, Աւստրիա, Անգլիա, Բրուսիա և Ռուսիա՝ փոխադարձաբար մէկմէկու գործակից ըլլան ստանալու Օսմանեան կառավարութեան ազատ կամքէն՝ այլ և այլ քրիստոնեայ հասարակութեանց կըրօնական արտօնութիւններուն հաստատ մնալն ու պահպանուիլը, և իրենց կրօնակիցներուն փոխադարձ օգտին համար արդիւնաւորելու Վեհափառ Սուլթանին յայտնած բարերար դիտաւորութիւնները, առանց ամենեւին անոր պատուոյն ու թագին անկախութեանը վնաս մը տալէն ծագելու:

Դեսպանական ժողովը թէ որ գումարի, պիտի ճանչնայ, ինչպէս որ կը յուսամ, թէ աս յայտնած կարծիքներուս մէկն ալ չի խոտորիր ապրիլ 9 ին Նախորշումէն, և թէ շատ ալ դըժուար է, աւելի չափաւոր սահմաններու մէջ ամփոփել այն ջանքը, որ Գաղղիա, Աւստրիա, Անգլիա, ու Բրուսիա մէկմէկու հասատ խօսք տուին ան ժամանակը միաբանութեամբ ընելու, որ Տաճկաստանի գոյութիւնը ամրացունելու ամենայատուկ միջոցներ գտնան, զանիկա Եւրոպայի ընդհա-

նուր հաւասարակշռութեանը կապելով։ Պ. Հիւպներ՝ սեպուհին աս օրերս ինծի գրածներէն իրաւունք կունենամ արդէն ըսելու, որ Պ. Պուօլ կոմսին կարծիքը իմինիս համաձայն կուգայ, և ինծի պէս կը նկատէ այն երաշխաւորութիւնները, որ Եւրոպա իրաւունք ունի Ռուսիայէն խնդրելու, որպէս զի նոյն դժուարութիւններն անդամ մին ալ չը նորոգին։

Այս է, Պարոն սեպուհ, Պ. Նէսէլրոտ կոմսին նամակին պատասխանը որ կայսրը ինծի հրամայեց գրելու։ Հաճեցէք աս պատասխանին մէկ օրինակը Պ. Պուօլ կոմսին տալու, և աղաչելու, որ պէտք ըլլայ նէ՝ դեսպանաց ժողովը գումարուելով հոն կարդացուի։

Համառօտ խօսելով, Բեդրսպուրգի կառավարութեան հանած գրութիւնը՝ երկու կողման կացութեանը մէջ ամենեւին փոփոխութիւն մը չը՝ներ, և վեհափառ կայսեր կառավարութեան կարծեօքը զանոնք աւելի կը որոշէ։ Որովհետեւ Ռուսիա տակաւին իր դիտաւորութիւնները գործնական ու իրական կերպով ճանչցուներլու վրայ է, Թաղղիա ու Անգղիա հաստատ կը կենան իրրեւ պատերազմող տերութիւն ունեցած դիրքերնուն մէջ. և որովհետեւ Դանուբեան իշխանութիւնները չի պարպուեցան, Բրուսիա ու Աւստրիա պիտի դատեն անշուշտ, որ ապրիլ 20 ին դաշնադրութենէն յառաջ եկած պարտաւորութիւնները՝ որ Վիէննայի կառավարութեան նկատմամբ աւելի զօրացան Բ. Դրան հետ անոր ըրած մասնաւոր համաձայնութեամբը, իրենց ամբողջութեանը մէջ կեցած են և իրենց վճարման ժամանակը հասած է։

Ընդունեցէք եւայլն։

Արտաքին ՏՐՈՒԷՆ ՏԸ ԼԻՒՍ

Վիէննայէն օգոստոս 10 թուով հեռաւորը կը գրեն Ֆրանքֆորթի լրագրին։

«Կը լսենք որ երէկ Ռուսիոյ դեսպան Կորչաքոֆ իշխանը՝ բանիւ յայտարարութիւն ըրաւ արտաքին գործոց պաշտօնէին, թէ Ռուսաց վեհափառ կայսրը իր զօրքերուն հրաման խրկեր է որ Դանուբեան իշխանութիւններէն քաշուին։ Այս յայտարարութեան պատասխան տրուեցաւ, թէ Աւստրիոյ զօրքերը Դանուբեան իշխանութեանց երկիրները պիտի մնան, բայց աս գործը Ռուսիոյ դէմ թշնամական նշանակութիւն չունի։

«Աւստրիա Դանուբեան իշխանութիւնները պիտի գրաւէ, Ռուսիա հաճի կամ չը՝հաճի։ Թէ որ չը հաճի, պատերազմը անհրաժարելի է. թէ որ հաճի, ան ժամանակը Աւստրիա երաշխաւորութիւններ պիտի ուզէ անկէ, և երբոր առնէ նէ, պիտի աշխատի խաղաղութիւն ընելու։ Բայց թէ որ Ռուսիա չուզէ երաշխաւորութիւն տալ, Աւստրիա սաստկութեամբ պատերազմ պիտի ընէ։»

— Թաղղիական Մոնիթէօր լրագիրն ալ կը ծանուցանէ թէ, Ռուսիոյ տերութեան Վիէննա խրկած դեսպանը (Կորչաքոֆ իշխանը)՝ պաշտօնական կերպով իմացուց Դանուբեան երկիրներուն բոլորովին պարպուիլը։ Պուօլ կոմսը առանց կապուելու այս յայտարարութեան, Պ. Պուբլնէի և Լորա Ուէսթմորլանդի հետ թղթակցեցաւ, ուրկէ կը հեւսի, որ Աւստրիա՝ Թաղղիոյ ու Անգղիոյ համամիտ է՝ Եւրոպայի հանգստութիւնը աւրող դժուարութեանց վերջին նորոգուելուն առջեւը առնելու համար Ռուսիայէն պահանջուելիք երաշխաւորութիւններուն մասին։ Աւստրիոյ կառավարութիւնը խօսք կուտայ Ռուսիոյ հետ ամենեւին չխօսակցելու՝ մինչեւ որ ընդհանուր խաղաղութիւնը հաստատուի, բայց միայն թէ որ հարկաւոր դատուած երաշխաւորութիւնները ձեռք բերէ։

Վիէննայի Ֆրէս լրագիրը օգոստոս 16 թուով կը ծանուցանէ, թէ ամսոյս 2/14 ին Հէս մարաջախտը իր բոլոր մարդոյմովը Պուքովինի մէջ կեցած Աւստրիոյ բանակը դացեր է, ուսկից կ'երեւայ որ յիշեալ բանակը Մոլտաւիա ու Վալաքիա պիտի մնայ։

Աւլանտի կղզիներէն օգոստոս 1 թուով առնուած նամակ մը կը ծանուցանէ, թէ գաղղիացւոց զօրապետները կղզիներուն՝ առջեւը չի հասած, Սթոքոլմ (Շվէտի մայրաքաղաքը) դացեր թագաւորին հետ տեսնուեր են։ Կ'ըսեն թէ, Շուէտի կառավարութիւնը՝ չէզոքութիւնը մէկդի դնելու համար, կ'ուզէ, որ Անգղիա ու Թաղղիա ապահովութիւն տան իրեն Ֆինլանտիան ու Աւլանտի կղզիները իրեն վասակցնելու, և 25 միլիոն ֆրանք տան իր զօրքերուն ամսական տալու համար։ Կ'ըսեն նաեւ, թէ Շվէտի թագաւորը ուզեր է, որ Ռուսիոյ դէմ գործածուած Անգղիոյ ու Թաղղիոյ զօրաց ինք հրամայէ. բայց կը յուսացուի, որ աս կողմին վրայ ոչք չի կոխեր։

Վիէննայի Ֆրէս լրագիրը օգոստոս 13 թուով հետեւեալ հեռագրական լուրը կը հրատարակէ, որ Սթոքոլմէն օգոստոս 11 թուով առնուած է։

«Բոլոր Աւլանտ կղզին անգղիացւոց ու Թաղղիացւոց ձեռքն անցաւ։

» Օգոստոս 8 էն 'ի վեր շարունակ կը ռմբակոծեն Պոմարսունտի բերդը։

Սթոքոլմէն օգոստոս 11 թուով հետեւեալ լուրերը կուտան։

«Թաղղիացւոց Պառակէ Տ'Իլիէ զօրապետը Աւլանտի եկեղեցիներուն մէջ յայտարարութիւն կարդալ տուաւ, թէ աս կղզիները Ռուսիոյ իշխանութեան տակէն ազատած են։ Պոմարսունտի բերդերուն մեծ մասը առնուեցան։»

Անգղիական Կլոպ լրագիրն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կընէ դաշնակից տերութեանց Կրիմ զօրք թափելու դիտաւորութեանը վրայ։

» Թէ որ կարելի է մեզի յուսալ որ քանի մը շաբաթէն Սեվաստոպոլի տեր կ'ելլանք, պատմութեան մէջ չի լսուած գործ մը կատարած պիտի ըլլանք։ Բայց թէ և հիմակու հիմա չի յաջողինք նէ ալ, այսու ամենայնիւ քանի մը իրական արդիւնքներ ձեռք բերած կ'ելլանք. ու թէ և սառերը երեք ամիսի չափ նաւատորմիղնիս Սեւ ծովու մէջ պահելէ մեզ ազատ պահեն, այսու ամենայնիւ Սեւասթոպոլը չի պիտի թողուինք մինչեւ որ անոր բերդերը առնենք, կամ մեզի պահապան զօրքերը սովով անձնատուր ելլալու պարտաւորենք։

Ասիկա կարելի է որ երկար ժամանակի կարօտի, բայց Սեւ ծովուն մէջ Ռուսիոյ զօրութեան խորտակումը որոշեալ գործ մըն է, և նաւատորմիղ նաւատորմիղի վրայ, բանակ բանակի վրայ պիտի խրկենք, մինչեւ որ աս որոշումը կատարում գտնայ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ամսոյս 13/25 ին Թաղղիոյ Աբուեբեան բանակին Սպարապետ Սենթ—Արնոյ մարաջախտը յայտարարութիւն մը հանեց իր զօրքերուն, ծանուցանելով անոնց, որ գաշնակից զօրքերը նաւերով Կրիմ պիտի երթան՝ ու Սեվաստոպոլը զարնեն։

Ահաւասիկ յիշեալ յայտարարութեան թարգմանութիւնը։

Զօրականք.

Պեղեցիկ օրինակներ տուիք յարատեւութեան, հանդարտութեան և աղգութեան անանկ ցաւալի պարագաներու մէջ որ մոռնալ պէտք է։ Ժամանակը եկաւ պատերազմելու և յաղթելու։

Թշնամին մեզ Դանուբի վրայ չը սպասեց։ Իր ապականեալ գունդերը հիւանդութիւններով վճացած՝ տառապանք անկէ կը հեռանան, և թերեւս Նախախնամութիւնը մեզ խնայելուզեց այն վատառողջ երկիրներուն մէջ նեղութիւն քաշելէ։ Ինքը մեզ Կրիմ կը կոչէ, որ մերինին պէս առողջ երկիր մըն է, և Սեվաստոպոլ, որ այս ծովերուն մէջ Ռուսիոյ զօրութեան գահն է, ուր պիտի երթանք մէկ տեղ վերադառնալու՝ խաղաղութեան և մեր հայրենիքը դառնալու գրաւը։

Այս գործը մեծ է և ձեզի արժանի։ Դուք ասիկա դլուխ պիտի հանէք մինչեւ հիմա չտեսնուած զինուորական և ծովային ահագին պատրաստութեան մը օգնութեամբ։

Միացեալ նաւատորմիղները՝ իրենց 3,000 թնդանօթներովը և 25,000 քաջ նաւաստիներով, որ ձեր նախանձորդներն ու զինուց ընկերներն են, Կրիմի հողը պիտի հանեն Անգղիական զօրաց բանակ մը, որոնց բարձր արժէքը ձեր հայրերը յարգել սորվեցան, և անոնց հետ Օսմանեան զօրաց ընտիր բաժին մը, որոնք իրենց փարձերը մեր աչքին առջեւն ըրին, և Թաղղիական զօրաց բանակ մը, որ իրաւունք ունիմ և պարծանք՝ մեր բոլոր բանակին ընտիր մասը կոչելու։

Անոնց վրայ՝ յաջողութեան գրաւականներէն աւելին կը տեսնամ. նայն իսկ յաջողութիւնը կը տեսնամ։

Զօրապետք, գլուխք զօրաց, ամեն կարգի հրամանատարք, դուք ալ պէտք է ունենաք և ձեր զօրաց սիրտը դնէք այն վստահութիւնը որով իմ սիրտս լի է։

Թիչ ժամանակէն երեք միացեալ դրօշակներուն Սեվաստոպոլի պարիսպներուն վրայ ծածանիլը տեսնելով, զանոնք մէկ տեղ պիտի ողջունենք մեր այս ազգային աղաղակաւը

Կեցցէ Կայսր։

Ի Կեդրոն բանակիս, 'ի Վարնա,
13/25 օգոստոսի։
Մարշալ Պաղեյ
ՍԷՆԹ—ԱՌՆՈՅ

Տրապիզոնէն օգոստոս 10/22 թուով հետեւեալ լուրերը կուտան մայրաքաղաքիս գաղղերէն Յոռնալ լրագրին։

» Երէկ չէ առջի օրը Իրզրումէն սուրհանդակ մը հասաւ հոս։ Վաճառականաց երկիւղը քիչ մը փարատեցաւ։ Այս երկիւղը շատ իրաւացի էր, ըստ որում Պայազիտի և Իրզրումի իշխանութիւնները քսան օրի չափ անհակընալի լռութիւն մը պահեցին։

» Բրուսքոյ կարգի սուրհանդակաւ առնուած զանազան նամակները կը հաստատեն, թէ ռուսերը Պայազիտի քաղաքը բերդը ու քառանթինան թողուցին գացին։ Բայց բերդէն երթալու ժամանակնին բոլոր ամրութիւնները վառօդով կործանեցին, և մէջը գտնուած բոլոր պաշարները առին տարին։

» Պայազիտէն ռուսերը Բարտուլաքի օսմանեանց բանակատեղը գացին քաղաքէն 3 ժամ հեռու, որուն յուլիս 17 ին տիրեր էին։ Հոն գտնուած բոլոր պատերազմի մթերները պաշարները և վրանները սայլերու և ձիերու վրայ բեռցնելէն ետեւ, չի կրցած տարածնին ալ այրեցին ու Երեւանի ճամբան բռնեցին։

» Ռուսաց գունդերը՝ որ Պայազիտի առնուելէն ետեւ մինչեւ Կրզրում—Բիւլիսէ եկեր էին Իրզրումէն 20 ժամու ճամբայ հեռու, Պէհպութով սպարապետին հրամանաւը Աղեքսանտրօպոլ (Կիւմրիւ) գացին։ Ռուսաց բանակը յուլիս 25ին (Կարսի) պատերազմին մէջ այնչափ մեծ կորուստ ըրաւ, որ Պէհպութով սպարապետը անհրաժարելի դատեց իր բանակը զօրացուցնել տասներկու վաշտ (Թապուր) զօրք բերելուտալով Պայազիտի ռուսաց բանակէն։ Պաշտպանողական պատերազմ ընելու թէ Օսմանեանց վրայ յարձակելու համար է, մինակ ապագան կրնայ մեզի հասկցնել։»

Դանուբեան իշխանութիւններէն առնուած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն, թէ Ռուսերը Մոլտաւիան ալ բոլորովին պարպեր ու Բրութի միւս կողմը անցեր են։

Ռուրճուլայէն օգոստոս 10/22 թուով հետեւեալը կը գրեն։

«Ամսոյս 8 ին երկու գունդ (ալայ) Օսմանեան ձիաւոր զօրք Պուքրէշէն Պիւղս երթալով, հոն խաղաղներու գունդի մը պատահեցան, ու սատկութեամբ վրան յարձակելով ցրուեցին՝ շատ մարդ կոտրելով անոնցմէ։ Վալաքիացի զինուորաց գունդ մը որ աս խաղաղները բռնութեամբ առեր կը տանէին, և զէնքերնին առեր ու կողոպտեր էին, կայսերական զօրքերը անոնք ալ ձեռուընուն առին ու Պուքրէշ բերին. գողցուած բաներն ալ տերերնուն տուին։»

Մայրաքաղաքիս Յոռնալ լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ Շէյխ Շամիլն աս օրերս բաղմաթիւ Չէրքէզ զօրքով իր լեռներէն իջեր, ու ռուսաց զօրքերուն քանի մը անգամ յաղթելէն ետեւ, Վրաստան մտեր ու Ռուսիոյ կուսակից եղող բազմաթիւ գերդաստաններ թուրքէ անցուցեր է։

Անգղիոյ լրագիրները կը ծանուցանեն, թէ Հնդկաստանի Անգղիական բանակէն 12,000 զօրք Պարսից ծոցէն ու Եփրատ գետին մէջէն Ասիա պատերազմին կեդրոնը պիտի գան։ Զորս անգղիացի զինուորական պաշտօնատարներ արդէն Ասիա եկած են այս զօրքերուն ճամբան դիւրացնելու համար։

Անցեալ հինգշաբթի Եգիպտոսի կուսակալ բարձրապատիւ Սայիտ փաշան մեծ հանդիսիւ Բ. Դուռը գնաց, ուր Նորին բարձրութեան Մեծ Եպարքոսի ասպիճան տրուելուն հրովարտակը կարդացուեցաւ։ Ի ներկայութեան բոլոր նախարարներուն, տերութեան պաշտօնեաներուն և բարձրաստիճան պաշտօնակալներուն։

Բ. Դուռը երթալէն առաջ՝ բարձրապատիւ Սայիտ փաշան Զրաղանի կայսերական պալատը գնաց, ուր պատիւ ունեցաւ օգոստափառ Ինքնակալին մատուցանելու իր խորին երախտագիտութեան ու անձնանուիրութեան պարտաւորութիւնը։

Կայսերական հրամանաւ՝

Արիֆ փաշան Աբաբիայի բանակին սպարապետ և Դամասկոսի կուսակալ անուանեցաւ։

Երդարութեան բարձրագոյն Խորհրդոյն անդամ վեմամբայլ Ռեամիլ փաշան՝ Ազգարական գործոց (Թիճարէթ) պաշտօնեայ անուանեցաւ փոխանակ Նամիգ փաշայի։

Ռեամիլ փաշան Եգիպտոսի կուսակալ բարձրապատիւ Սայիտ փաշայի քեռայրն է, և այս երկրորդ անգամ

առևտրական գործոց պաշտօնեայ կ'ընտրուի ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ ։ Մայիս 12 ին՝ վեհափառ Թագուհին Լորտերուն խորհրդարանը երթալով՝ հրաման ըրաւ որ ժողովը դադարի և խորհրդարանները գոցուին մինչև հոկտեմբերի 17 ։ Այս առթիւ Վ. Թագուհին ատենաբանութիւն մը ըրաւ, որուն գլխաւոր կտորները հոս կը դնենք ։

«Պարոնայք հասարակաց խորհրդարանին ։

»Խորհրդարանը գոցելու ժամանակս՝ ինծի մեծ երջանկութիւն կը համարիմ յայտնել ձեզի այն զգացմունքները, որ ինծի կ'ազդեն ձեր նախանձաւորութիւնն ու ազդուութիւնը՝ որով մեր ամեն ջանիքը հակառակ բացուած պատերազմը սաստկութեամբ առաջ տանելու համար պէտք եղած միջոցները տալու հաճեցաք ։ Տէրութեան պիտոյիցը համար ուղղուած սակները տալու առատաձեռնութիւննիդ զիս կը պարտաւորէ սրտանց ձեզի շնորհակալ ըլլալու ։ Որչափ որ կը ցաւիմ ժողովրդեանս վրայ դրուած տուրքերը շատնալուն վրայ, այսու ամենայնիւ կատարելապէս կը ճանչնամ ձեր իմաստութիւնը, որով վայրկենական շահերը պատերազմին անմիջական պահանջմունքներուն զոհեցիք, առանց երկրին մնայուն պարտքը աւելցնելու ։»

»Միլորտք և Պարոնայք ։

»Գաղղիոյ կայսեր մտերիմ գործակցութեամբը՝ պիտի ջանամ Ռուսիոյ փառամոլ և յարձակիչ հոգին ազդուերպով զսպելու, որ մեզ սախպեց՝ դաշնակից մը պաշտպանելու եւ Եւրոպայի ապագայ խաղաղութիւնը ապահովցնելու համար զէնքը ձեռուընիս առնելու ։ Կը միաբանիք ինծի հետ՝ Սուլթանին զօրքերուն Սիլիստրէի պաշտպանութեանը և Դանուբի վրայ եղած ուրիշ պատերազմական գործողութիւններուն մէջ ցուցըցած քաջութեանն ու յորդառ արիութեանը վրայ զմայլելու ։

»Օտար տէրութեանց հետ խաղաղութեան բարիքներէն զրկուած ժամանակնիս, ամեն ժամանակէ աւելի ջանք ընելու ենք ամրացընելու և ածեցընելու մեր ներքին վիճակին աղէկութիւնները ։ Մեծ գոհութեամբ կը տեսնամ արուեստից յառաջդիմութիւնը, և բոլոր երկրիս մէջ երջանկաբար տիրած ընդհանուր յաջողութիւնը ։

»Այս բարիքները 'ի խորոց սրտէ ըդգալով, կ'աղօթեմ խոնարհաբար, որ կարող ըլլանք այսուհետեւ ալ Ամենակարողին շնորհները վայելելու, և անոր պաշտպանութեամբը արդար և պատուաւոր փոխանի մը հասցընելու այժմեան պատերազմը ։»

— Արտաքին գործոց պաշտօնեայ Լորտ Քլարէնտըն, մայիս 10 ին լորտերուն խորհրդարանին մէջ Գաղղիոյ Մօնիթէօր լրագրին համաձայն յայտարարութիւն ըրաւ՝ մայիս 8 ին Վիէննայի մէջ Պուօլ կոմսին ու Անգղիոյ և Գաղղիոյ դեսպաններուն մէջ ծանուցագրի փոխանակութիւն մը ըլլալուն վրայ ։

« Գոհութեամբ կը ծանուցանեմ խորհրդարանին ըսաւ Լորտ Քլարէնտըն, որ Դանուբեան իշխանութիւններէն առաջ քաշուելուն բերը Վիէննա իմացուելէն ետքը, Աւստրիոյ կառավարութիւնն ու Անգղիոյ կառավարութիւնը մէկ մէկու ծանուցագիրներ խրկեցին, որոնք կը ցուցնեն, թէ Աւստրիա ալ մեզի պէս միտք չունի պատերազմէն առաջ ամեն բան ինչ վիճակի մէջ էր նէ նոյնը նորէն հաստատելու ։»

Հասարակաց խորհրդարանին մէջ ալ Լորտ Ճօն Ռըսըլ հետեւեալ խօսքերը ըսաւ ։

« Ռուսիոյ դեսպանը առ օրերս Աւստրիոյ կառավարութեան իմացուց, որ Ռուսիա գիտաւորութիւն ունի Վալաքիան ու Մոլտաւիան պարպելու ։ Նոյն միջոցին Աւստրիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեան ու Անգղիոյ և Գաղղիոյ դեսպանները՝ ծանուցագիրներ առին տուին իրարու ։ Այս ծանուցագիրներուն մէջ յայտնուած են այն պայմանները որոնցմով միայն կրնան դաշնակից տէրութիւնները հաշտութիւն ընելու համիլ Ռուսիոյ հետ ։ Այս պայմանները տեսնուեցաւ Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնէին պատասխանագրին մէջ որ աս առտուան լրագիրներով հրատարակուեցաւ ։ Բայց որովհետեւ աս ծանուցագիրներուն փոխանակութիւնը՝ Ռուսիոյ տէրութեան Դանուբեան իշխանութիւնները պարպելու գիտաւորութիւնը իմացընելէն ետքը եղաւ, կը մնայ տեսնալ, թէ Աւստրիա աս ծանուցագիրները Բէդրպուրկ պիտի խրկէ մի իբրեւ ապագայ խաղաղութեան հիմ, կամ թէ անմիջապէս իր բանակները առաջ պիտի հանէ մի Անգղիոյ ու Գաղղիոյ օգնելու, որ անոնց ուզած՝ երաշխաւորութիւնները ձեռք բերուի ։ Բերկրալի է գիտնալ, որ Աւստրիա չի հաճիր իրաց առջի վիճակը նորէն հաստատելու, և ընդհանրապէս հաւնութիւն կուտայ դաշնակից տէրութեանց ուզած երաշխաւորութիւններուն ։»

ԱՒՍՏՐԻԱ ։ Վիէննայի լրագիրները կ'ըսեն թէ՝ Աւստրիոյ ազգային փոխառութեան ստորագրութիւնը 500 միլիոն ֆիօրինի պիտի հասնի ։

ԻՏԱԼԻԱ ։ Բալէրմոյի մէջ ապստամբութիւն ելլելով, 5—600 հոգի ջարդուեցաւ թէ ժողովրդեան և թէ զօրաց կողմէն ։ Այս արիւնահեղ ապստամբութեան պատճառը, կառավարութեան կողմէն եղած բռնական գործմըն է կ'ըսեն, որուն ժողովուրդը դէմ կենալ ուզեր է ։

ՍՊԱՆԻԱ ։ Մատրիտ օգոստոս 2 ։ Փողոցներուն մէջէն պատնէշները վերցան և ամեն մարդ իր տեղը քաշուեցաւ. երկու հազար գործաւոր կ'աշխատին փողոցները շինելու և քաղաքը առջի պէս զարդարելու ։

Ժողովուրդը իմանալով, որ Մարի Քրիստինէ մայր Թագուհին դեռ Մատրիտէն չէ ելած, իր երեսփոխաններուն բերնովը ծանոյց, որ զէնքով դէմ պիտի կենայ անոր երթալուն, մինչեւ որ տէրութեան գանձէն առած սատակ հատուցանէ, որն որ մեծ գումար մըն է կ'ըսեն ։

— Վ. Թագուհւոյն կառավարութիւնը Պ. Կոնզալէս Պռավօն Կ. Պօլսոյ դեսպան անուանեց ։

ՌՈՒՍԻԱ ։ Գերմանիոյ լրագիրները կը շարունակեն ուշադրութե արժանի տեղեկութիւններ տալու Ռուսիոյ ներքին վիճակին վրայ, որոնցմէ կը հասկցուի թէ Բեդրպուրկի մէջ խաղաղութեան և պատերազմի կուսակիցներուն մէկմէկու հետ ունեցած գժտութիւնը օրէ օր աւելնալու վրայ է և չփոթութիւնը տիրեր է ։

Պ. Նէսէլրօտ[illegible]կոմսը և կայսերութեան ժառանգ մեծ դուքսը, հասկընալով Ռուսիոյ բռնած ճամբէն յառաջ գալիք վտանգները, որով կրնայ է քիչ ժամանակէն բոլոր Եւրոպա Ռուսիոյ վրայ պիտի ելլէ, իրենց ջանքերը կը կրկնապատկեն ։ Կ'ըսեն, թէ Նէսէլրօտ կոմսն և Կոնստանդին մեծ դուքսը գիր մը տուեր են կայսեր, բայց կայսրը չէ ուզեր ինչ ըլլալն անգամ իմանալ ։

— Վիէննա պատգամաւոր խրկուած Կորչաքօֆ իշխանը՝ Պ. Մէյէնտորֆին տեղը Վիէննայի դեսպան անուանեցաւ ։

ԱՄԵՐԻԿԱ ։ Նիւ Եօրքէն առնուած լուրերը մինչև յուլիս 26 կը հասնին ։

Միացեալ նահանգաց ծերակուտի ժողովը Ռուսիոյ հետ դաշնադրութիւն մը ստորագրեր է այժմեան պատերազմին մէջ չէզոք կենալու համար ։

Նիւ-Եօրք-Հէրալտ լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ Բաֆֆէօ շոգենաւով յուլիս 25 ին Ռուսիոյ տէրութեան կողմանէ նամակներ հասեր է Նիւ Եօրք, որով Ռուսիոյ կայսրը հիւսիսային Ամերիկայի մէջ ունեցած բոլոր երկիրները Միացեալ-Նահանգաց նուիրելու առաջարկութիւն կընէ ։

— Գալիֆօրնիայէն յուլիս 1 թուով կը գրեն թէ, նոր ոսկւոյ հանքեր գտնուեր են հոն ։

— Նիքարակուայի Սէն-Ժան նաւահանգիստը Միացեալ նահանգաց Սիյան անուն քօրվէթէն ռմբակոծուեր է ։ Այս թշնամական գործին պատճառն է եղեր Նիքարակուայի կառավարութե Միացեալ-Նահանգաց դեսպանը նախատելը, որուն համար հատուցում տալու յանձնառու չէ եղեր ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեքշաբթի իրիկուն բարձրապատիւ Մեծ եպարքոսը փառաւոր հացկերոյթ մը ըրաւ Եդիրնոսի կուսակալ բարձրապատիւ Սայիտ փաշային ։ Տէրութեան բոլոր նախարարներն հրաւիրեալ էին աս հացկերոյթին ։

— Վսեմափայլ Սարիմ փաշան, որ ժամանակէ մը 'ի վեր հիւանդ էր, երկուշաբթի օրը մեռաւ ։

— Բարձրապատիւ Նաբօլէոն իշխանը իր առողջութիւնը քիչ մը շտկած ըլլալով, կիրակի իրիկուն Վառնա գնաց Ռօլան շոգենաւով ։

— Բարձրապատիւ Քամպրիճի դուքսը որ անձնական ակարութեան պատճառաւ անցեալ շաբթու Վառնայէն մայրաքաղաքս եկած էր, նոյնպէս իր առողջութիւնը քիչ մը շտկած ըլլալով, աստ վաղուան ալ Վառնա պիտի երթայ ։

— Եուսուֆ զօրապետն ալ, որ Կ. Պոլիս էր, նոյնպէս Վառնա գնաց Գաղղիացւոց բանակը ։

— Գաղղիական Օրէնօք շոգենաւը կիրակի օրը մայրաքաղաքս հասաւ Թուլոնէն, չորս պաշարակիր նաւ քաշելով, որոնց մէջ 32 հատ պաշարման թնդանօթ կար իրենց ամեն բաներովը ։

— Մայրաքաղաքիս նաւահանգիստը կեցողները և Սեւ ծովու ամեն կողմը գտնուած բոլոր շոգենաւներուն ու պաշարակիր նաւերուն հրաման եղաւ շուտով Պալչըք երթալու ։

— Անգղիական Ինֆլօ շոգենաւը՝ որ Վառնա գաղղիացի զօրք տարած էր, երկուշաբթի օրը մայրաքաղաքս գալով, հրաման եղաւ իրեն, որ հանքածուխ առնէ ու Սէվասթօբօլի առջեւը երթայ ։

— Գաղղիական Բաֆարէլ շոգեշարժ ֆրգաթնը երէկ մայրաքաղաքս հասաւ Թուլոնէն հարիւր գաղղիացի զօրք բերելով ։

— Թունուզի Պէյին Արեւեք զօրքը ու ձի խրկելու համար վարձու բռնած նաւերը հետ զհետէ մայրաքաղաքս հասնելու վրայ են ։ Այս օրերս եօթը նաւ հասաւ՝ զօրք ձի ու թնդանօթ բերելով ։

— Գաղղիական Ճժանօ շոգենաւը անցեալ հինգշաբթի Թուլոնէն մայրաքաղաքս հասաւ պաշարման թնդանօթներ բերելով ։

— Անգղիական Բառաթօ շոգենաւը անցեալ շաբթու Բօրֆօ ու Թրիէստ գնաց, ուսկից պիտի առնէ ու Կ. Պոլիս բերէ, կ'ըսեն, Անգղիոյ դեսպան Վսեմափայլ Լորտ Ստրաթֆօրտ Ռէտըլիֆի ընտանիքը ։

— Երկու ամիս առաջ տէրութեան պաշտօնական լրագրին մէջ հրատարակուած ծանուցման համեմատ, որն որ լրագրոյս մէջ թարգմանած ենք, կայսերական կառավարութիւնը վերստին կը ծանուցանէ հասարակութեան, թէ օգոստոս ամսէն մինչև նոյեմբերի վերջը տակաւոր թղթադրամները անպատճառ պիտի փոխուին նոր կտրուած թղթադրամներու հետ ։

— Անտիոքէն օգոստոս 6 թուով կը գրեն ։

»Երէկ գիշեր, Բոթամոս գեղին մէջ հրդեհ պատահելով՝ չորս մասին երեքը այրեցաւ ։ Այս գեղը կղզին ամենէն հարուստ ու բարգաւաճն էր, և մէջը շատ ուտելիքի ու խղի համբարանոցներ կար, որոնք ամենն ալ այրեցան ։ Եղած վնասը տասը միլիոն ղուռուշի կը հասնի ։ Ստուգիւ, աստուի ամեն պատուհասները վրանիս կուգան կոր, Աստուած աւելի գէշերէն պահէ ։»

— Ի. Դուաը իմանալով, որ Այտընի մէջ զէյպէքները անկարգութիւն կ'ընեն, 800 կանոնաւոր զօրք խրկեց զանոնք զսպելու համար ։

— Իզմիրէն կը գրեն, թէ քառանթինայի վերակացութեան տուած պաշտօնական ցուցակին նայելով, յուլիս 13 էն մինչև օգոստոսի 10, Իզմիրի մէջ 35 հոգի մեռեր են քոլերայէն ։ Այս թիւը թէպէտ վախնալու բան մը չէ, այսու ամենայնիւ Իզմիրի ժողովուրդը ան աստիճան վախի մէջ ինկեր է, որ ամեն մարդ գեղերը կը փախչին ։

— Անդրիանուպոլսէն օգոստոս 17 թուով կը գրեն թէ, քոլերան հոն սաստկացեր է, ու շատ մարդ կը մեռնի ։ Երեք օրուան մէջ մեռնողներուն թիւը 160 ը անցեր է ։ Մեծ սոսկում ինկեր է բնակիչներուն սիրտը. խանութները գոցուեր են և կարօղութի ունեցող մարդիկ շրջակայ գեղերը կը փախչին եղեր ։ Ցաւալի դժբաղդութիւն մըն ալ աս է, որ քաղաքին մէջ ընդամենը չորս կամ հինգ բժիշկ կայ, անոնց ալ երկուքը փախեր են, մնացածները կարող չեն հիւանդներուն օգնութեան հասնելու ։

— Շումլայէն կը գրեն թէ՝ քոլերան հոն ալ երեւան ելլելով, կզլին քառանթինայի տակ դրուեր է ։

— Մայրաքաղաքիս մէջ քօլէրան անցեալ շաբթուընէ 'ի վեր նոր յառաջադիմութիւն մը ըրած չէ բարեբաղդաբար ։

Քառանթինայի վերակացութեան պաշտօնական ցուցակներուն նայելով, մեռնողներուն թիւը միջին հաշուով օրը տասը հոգիի կը հասնի ։

— Մայրաքաղաքիս Հրէայ հասարակութեան մեծագոյն մասին խնդրանօքը՝ կայսերական կառավարութիւնը հաճեցաւ Միմօր Խայիմ Կէբանտը Հրէից Ռապպի (խախամ պաշը) անուանելու փոխանակ Միմօր Եագօպին ։

— Լոնտրայէն Պէլճիքայի Էնտէբէնտանս լրագրին հետեւեալը կը գրեն օգոստոս 12 թուով ։

«Կ'ըսեն, թէ երկուշաբթի օրը Օսմանեան փոխառութեան պայմանները պիտի հրատարակուին ։ Փոխին գումարը 2 միլիոն լիրա սթէռլին պիտի ըլլայ 80 լիրան 100 հաշուելու պայմանաւ և տարին հարիւրին 6 շահով ։ Այս պարտքը Եգիպտոսի տուրքովը պիտի վճարուի, տարուէ տարի գանէ հարիւրին 1 տալով՝ 1856 մարտի 1 էն սկսեալ, և Տաճկաստանի բոլոր եկամուտները գրաւ (րէհին) դրուած են աս պարտքին համար ։

Այս առջին վճարքը պիտի ըլլայ հարիւրին 15 և հետզհետէ ամէն ամիս հարիւրին 15, 20, 30 ։ Փոխին մէկ մասը Փարիզի մէջ պիտի առուի, և ստորագրողները խոստացեր պիտի ունենան 1 միլիոն լիրա աւելի ստորագրելու նոյն պայմաններով մինչեւ մէկ ամիս ։ Այս գումարէն անդին, կը յուսացուի որ հինգ ամսէն ետքը 2 միլիոն լիրա ալ պիտի առնուի 100 ը 85 էն ։ Յատուկ հրովարտակով մը հրաման պիտի ըլլայ Եգիպտոսի տարեկան տուրքը Անգղիոյ վճարելու ։ Անգղիոյ կառավարութիւնն ալ իր կողմէն պաշտպանութիւն պիտի ընէ փոխը ստորագրողներուն ։»

ԽՄԲԱԳԻՐ=ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ. ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ